

Yttrande över Kunskapskrav för permanent uppehållstillstånd (SOU 2023:25)

Folkbildningsrådet har fått möjlighet att lämna synpunkter på betänkande av Utredningen om språk- och samhällskunskapskrav för permanent uppehållstillstånd.

Folkbildningsrådets yttrande avgränsas till resonemang och förslag som har betydelse för folkbildningen.

Sammanfattning

- Folkbildningsrådet delar utredningens bedömning att statsbidrag bör lämnas till folkbildningen som dess aktörer kan välja att ansöka om i syfte att ombesörja utbildningsinsatser, så att provdeltagare kan förbereda sig för kunskapsprovet.
- Folkbildningen har en omfattande erfarenhet att genomföra den typ av utbildningar som utredningen föreslår att folkbildningen skall ombesörja. Innehållet i kurserna svenska från dag ett och vardagssvenska har ett innehåll som motsvarar innehållet i de föreslagna utbildningarna.
- Folkbildningsrådet har inga synpunkter på författningsförslagen.

Folkbildningsrådets ställningstaganden

Utredningen föreslår att det ska tas fram ett kunskapsprov för permanent uppehållstillstånd bestående i två delprov; ett i det svenska språket och ett om det svenska samhället.

Utredningen anser att folkbildningen bör tilldelas anslag att söka för att ombesörja nödvändiga utbildningsinsatser så att provtagare kan förbereda sig för kunskapsproven, detta som ett komplement till befintliga offentliga utbildningsinsatser, till exempel samhällsorienteringen.

Folkbildningsrådet har, i kontakter med utredningen, framfört att det inom folkhögskolor och studieförbund finns ett stort intresse, kapacitet och engagemang för att bidra med sådana

utbildningsinsatser som är nödvändiga för att utlänningar ska ha möjlighet att klara kunskapskraven för permanent uppehållstillstånd.

Folkbildningens kapacitet att genomföra föreslagna utbildningar

Sedan år 2015 har Folkbildningsrådet haft regeringens uppdrag att lämna statsbidrag till studieförbunden för särskilda folkbildningsinsatser för asylsökande och vissa nyanlända invandrare, svenska från dag ett, en verksamhet som övertogs från Migrationsverket. I och med vårändringsbudget 2016 utökades satsningen till folkhögskolor och samtidigt tillkom studieförbundens verksamhet med kursen vardagssvenska. År 2022 utvidgades målgruppen med personer som beviljats uppehållstillstånd under massflyktsdirektivet.

Statsbidraget¹ till denna verksamhet har emellertid drastiskt minskat, från 106 miljoner 2022 till enbart 29 miljoner 2023. Inget statsbidrag har aviserats för 2024. Detta har fått till följd att flera folkhögskolor och studieförbund har varit tvungna att påbörja en nedmontering av de personalstrukturer som använts för att genomföra kurserna.

Verksamheten hade under 2022 cirka 15 800 unika deltagare. Studieförbunden genomförde 2022 drygt 4 100 arrangemang om cirka 149 000 studietimmar som hade knappt 44 000 deltagare (ej unika). Folkhögskolorna genomförde 2022 knappt 26 000 deltagarveckor och drygt 21 000 kursdagar, med sammanlagt drygt 3 000 deltagare (ej unika).²

Kvinnornas andel av deltagarna har stadigt ökat och var under 2022 cirka 70 procent av alla deltagare i verksamheten. I målgruppen var andelen kvinnor 52 procent. Verksamheten bedrevs i 209 kommuner och i samtliga län. Verksamheten planerades i dialog med länsstyrelserna och migrationsverket.

Folkbildningsrådets uppföljning av verksamheten inom svenska från dag ett visar att deltagarna kommer i gång tidigt med att lära sig svenska, deras språkutveckling är tydlig och de kommer i gång med sin etablering redan som asylsökande.

Utbildningens innehåll överensstämmer med existerande kursutbud

Utredningen (11.4.2) föreslår att delprovet i det svenska språket ska pröva hörförståelse på en nivå som motsvarar A2 enligt den gemensamma europeiska referensramen för språk:

¹ Utbildningsdepartementet. Regeringsbeslut. I:53. 2022-12-22. U2022/03929 (delvis). U2022/04058, anslag 14:3

² *Folkbildning med asylsökande 2022. Svenskundervisning för ukrainska flyktingar och asylsökande.* Folkbildningsrådet 2023.

lärande, undervisning och bedömning (GERS). Studieplanen³ för vardagssvenska innehåller kunskapsmål som är mycket snarlika beskrivningarna av nivå A2 i GERS⁴.

Utredningen föreslår vidare att tyngdpunkten i delprovet om det svenska samhället ska vara att testa sådana grundläggande kunskaper som behövs för att kunna vara en del av det svenska samhället. Delprovet grundas i utredningens förslag på anpassade delar av materialet *Om Sverige* från webbplatsen Informationsverige.se. Kursen svenska från dag ett täcker en liknande tematik och undervisningsmaterial från Informationsverige.se används frekvent.

De olika arrangemangen arbetar med språkutveckling, samhällskunskap och studie- och yrkesvägledning. Samhällskunskapen har en stor bredd, till exempel svensk demokrati, arbetslivet, bostaden, mat, kläder, vården, hälsa och fritid, traditioner och högtider, jämställdhet, aktuella mediehändelser, natur och miljö, att resa kommunalt, Covid-19 och vaccinering med mera.

Som en del av samhällsintroduktionen tas frågor om jämställdhet, normer och värderingar upp. Det har handlat om såväl utbildning i hur det fungerar i Sverige, som diskussion i grupp och överenskommelser om gemensamma spelregler för gruppen.

Engagemang, anpassning efter behov och lokal integrationskontext

Utredningen konstaterar att folkbildningen "har förmågan att anpassa utbildningen på ett bra sätt efter deltagarnas utbildningsbakgrund och behov" (s. 260). Folkbildningsrådet delar denna bedömning, dels utifrån erfarenheterna från svenska från dag ett och vardagssvenska, men framför allt eftersom anpassning till deltagarnas behov utgör kärnan i folkbildningens metodik.

Förutom elementära svenskkunskaper ges deltagarna i svenska från dag ett en praktiskt inriktad samhällsorientering. Deltagarna ges hjälp att integreras i den lokala kontexten, inte enbart genom de kunskaper som deltagarna tillgodogör sig men också genom det sociala sammanhang som studieförbund och folkhögskolor erbjuder med möjligheter att öva färdigheter som tillägnats i kurserna. Både folkhögskolor och studieförbund har stora nätverk inom föreningslivet, det offentliga och inom det lokala näringslivet som de använder i verksamheten på olika sätt. Det kan handla om gästföreläsningar, studiebesök, nya sociala sammanhang att delta i för deltagarna eller om faddrar och lotsar med mera. Detta ger en

³ <https://www.folkbildningsradet.se/media/dd0clhqn/sarskilda-villkor-svenska-fran-dag-ett-vardagssvenska-i-studieforbund-2023.pdf>

⁴ *Gemensam europeisk referensram för språk: lärande, undervisning och bedömning* s. 24 – 26
<https://www.skolverket.se/getFile?file=2144>

förståelse för den lokala arbetsmarknadens behov liksom direktkontakter som underlättar inträdet på arbetsmarknaden.

Utredningen konstaterar (5.7.1) att "Många av folkhögskolans deltagare i den *ordinarie* verksamheten är utrikes födda och har arbetsmarknadsrelaterade motiv för sina studier." År 2022 utgjorde deltagare födda utomlands 28 procent av det totala antalet deltagare som uppnådde behörighet till högre studier via allmän kurs. Folkhögskolan har vidare stor erfarenhet av att lotsa personer med särskilda behov in på arbetsmarknaden, yrkeshögskola eller till högre studier. En uttalad målgrupp är personer med psykisk eller neuropsykiatrisk funktionsnedsättning. Av samtliga deltagare på allmän kurs år 2022 hade 35 procent någon form av funktionsnedsättning.

Utredningen konstaterar (20.4.11) att det är oklart om språk- och kunskapstest främjar integration och betonar (20.4.6) civilsamhällets viktiga roll för en ökad integration, inklusive möjligheter att tillägna sig språk och kunskaper om det svenska samhället. I det sammanhanget är det viktigt att lyfta fram de fem punkter för en lyckad integration som Fejes och Dahlstedt (2021) ^[100] formulerat efter omfattande intervjuundersökningar med deltagare i svenska från dag ett:

1. *Sociala relationer – personer som kan vara förebilder eller vägvisare och som kan bidra till att man får träna sitt språk och introducera en till nya sammanhang och sociala kontakter.*
2. *Lärare och cirkelledare – dessa är otroligt viktiga och kan bidra till att utveckla en känsla av tillhörighet. Forskningen visar att många lärare och cirkelledare går långt utanför sitt uppdrag för att stötta asylsökande och andra migranter.*
3. *Utbildning – bland annat genom att få träna språket och utveckla kunskap om samhället skapas förutsättningar för att utveckla en känsla av tillhörighet. Inte minst är sammanhanget viktigt, där stöd ges för att klara tillvaron "här och nu".*
4. *Sammanhang – utöver språkutbildning är det också viktigt med tillträde till andra sammanhang där man är välkommen och känner sig sedd. Som till exempel språkkaféer, gym, träning och idrott.*
5. *Arbete och praktik – där kan ens kompetens bekräftas och utvecklas. Man får använda språket i ett meningsfullt sammanhang och får kunskap om hur den svenska arbetsmarknaden fungerar.*

Folkbildningen visade ett engagemang och en förmåga att mobilisera både under flyktingvågen 2015 och i samband med Ukrainakrisen 2022. Det är vår bedömning att folkbildningens styrka ligger inte enbart i att den erbjuder en kvalificerad svenskundervisning, utan även i att den näst intill skraddarsyr en samhällsintroduktion utifrån de enskilda deltagarnas behov, grundat i en välkomnande och medmänsklig ansats.

Detta ger deltagarna kunskaper men framför allt ett sammanhang och nätverk som gör integration praktiskt möjlig. Folkbildningsrådet delar därför utredningens bedömning (20.4.8) att civilsamhällets insatser för att bidra till nyanländas integration kommer att vara mycket viktiga även framöver, liksom att de föreslagna kunskapskraven kan leda till en ökad efterfrågan på stödinsatser från civilsamhället.

Utredningen bedömer (20.4.1.) att införande av test kan leda till stress och oro. I detta sammanhang vill vi lyfta folkhälsoforskning som pekar på att civilsamhällets engagemang i flyktingmottagandet skapar sociala relationer som bidrar till psykiskt välmående hos flyktingar. ^[100] Folkbildningsrådet vidhåller sina invändningar mot förslaget som framfördes i yttrande över *delbetänkandet Krav på kunskaper i svenska och samhällskunskap för svenskt medborgarskap (SOU 2021:2)* och bedömer att de föreslagna avgifterna för proven (15.4) utgör ett hinder för integration.

För Folkbildningsrådet

Maria Graner
Generalsekreterare